

Erdélyi Örmény Gyökerek

Füzetek

Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület
időszaki kiadványa II. évfolyam 1998/17. szám

1998. július

„Emlékek nélkül,
népeknek híre csak ár-
nyék...”
(Vörösmarty Mihály)

A Fővárosi Örmény Klub minden hónap 3. csütör-
tökén du. 17 órakor - hívottan és hívatlanul -
mindenkit szeretettel vár klubdelutánjaira a Buda-
pest V. Semmelweis u. 1-3. I. emeleti zeneterem-
be.

Figyelem !! Augusztusban, mivel a harmadik csütörtök Szent István napjára esik, az egyéb rendezvények miatt a klubnap elmarad !!

Naptár - július hó

Nyár, a természet adja az ajándékait, e hónapban elsősorban a kenyeret, melyből a liturgiában Krisztus teste, ahogyan az örmény egyház is vallja a maga tanításában:

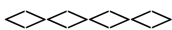
"Élet kenyere, a halhatatlanság előíze, szent, kimondhatatlan, félelmetes Titok, aki leszállottál az égből, hogy az emberek élete légy, add nekünk élő és elevenítő ajándékodat, akik éhezők vagyunk és élvezhessük édességed.

Uram, irgalmazz !"

/néhai Kovács Géza ford./

Fogadja Krisztust mindenki az ő hite szerint !

dr. Sasvári László

Magyarörmények a sepsiszentgyörgyi zenei életben

Elhangzott a Fővárosi Örmény Klub 1998 június 18-i rendezvényén

Figyelmünk, mint szokás, előbb a hangzatos, a közismert nevekre, ezen személyiségek ténykedésére szokott terelődni. Nem téves álláspont, hisz ők az adott pillanatban összegző, vagy épp ellenkezőleg, úttörő szerepet játszottak társadalmunkban. Így foglalkoztunk zeneéletünk kimagasló magyar-örmény egyéniségeivel, Viski Jánossal, Hollósy Kornélia zongoraművésznővel, de megemlékeztünk Jagamas Jánosról is, miként a hírneves festőművész - Hollósy Simon zeneszeretetről.

Legalább ilyen fontos azonban a mindennapok zeneéletét felkutatni, megismerni, majd megismertetni, hisz ezek alkotják a közösségek, városok művészeti környezetét. Felmérhetetlenül hasznos elődeink cselekedeteit fölmérni, hisz példájuk lelkesítő tanulság: majd mindenkor a mainál sokkal szerényebb eszközökkel tudták megadni a művészeteknek az őket megillető rangot, az embereknek a művészi környezetet. Ténykedésüket nem a haszonelvűség, hanem az önzetlen lelkesedés vezérelte. Én ebben látom a követendő példák közül a legértékesebbet, ebben az irányban van a legtöbb pótolni, cselekednivalónk. Emelkedett gondolkodásmód, társadalmi szolidaritás, a szellem szuverén voltának vállalása nélkül társadalmunk nem egyéb emberek tömegénél.

Erdély történelmi fejlődése során kivételesen kiegyenlített méretű települések jöttek létre és ezt az egyensúlyt csak az egyre fokozódó iparosodás bontotta meg. Ma, miután a folyton fejlődő társadalom mítosza megdőlt, újra felfedezhettük - igencsak "tudományos kutatások" révén - hogy az ideális település nem a metropolis, hanem a kis település, legkedveltebb üzlet nem a hipermarket, hanem a szomszédban lévő szatócsüz-

let, hol nemcsak majdminden kapható, de ismernek mindenkit és ismerünk mindenkit. Az ember társadalmi lény, és nem bevásárló gép, vagy munkarobot.

Több száz éve, 1871-ben egyformán nőttek a következő erdélyi városok: Szamosújvár-5188, Erzsébetváros - 2650, Bereck - 4633, Kolozs - 4319, Vízakna - 4225, Abrudbánya - 4108 /ki tudja pontosan ezek hol is vannak ?/, majd a székelyföldiek: Udvarhely - 4353, Sepsiszentgyörgy - 4354, Kézdivásárhely - 4427 lakossal.

Nem idilli állapotról emlékezünk, hisz 1854-ben itt végezték ki Váradi Józsefet és Bartalis Ferencet, a Makk-féle (értelmetlen) összeesküvés két mártírját. De rövidesen megszületett a válasz a császári terrorra, létrejött 1859-ben a Mikó-kollégium, Háromszék legrangosabb iskolája. Alapítója gr. Mikó Imre, ugyancsak itt, Zabolán, született, ki páratlan adományaival rangot adott nemcsak Sepsiszentgyörgy, hanem az ország-rész kultúrájának. Kolozsvárott most az Erdélyi Múzeum Egyesület számára, melyet ugyancsak ő alapított, ajándékkul adta a ma is Mikó-kertként emlegetett hatalmas parkot, mely immár igencsak beépítve fogadja látogatóit. A kolozsvári Magyar Tud. Egyetem létrehozása 1872-ben is nagy részben neki köszönhető. De nem volt egyedül, hisz 1879. szeptemberében özv. Cserey Jánosné, az imecsfalvi birtokosasszony megalapítja a Székely Nemzeti Múzeumot bőkezű adományával. Az intézmény ma ismert épületét 1910-ben tervezte Kós Károly, a hazai szecessziós építészet kimagasló egyénisége.

A Múzeum 50 éves jubileumára 1929-ben Emlékkönyvet adtak ki, de ebben a helybeli zeneéletről egyetlen írást sem találunk. Domokos P.P. a csíki énekeskönyvekről, Kodály Zoltán a magyar zenében található pentatóniáról írt.

Újabb 50 év múltán, 1978-ban jelent meg egy helybeli magyar szakos tanár terjedelmes tanulmánya 54 oldalon "Sepsiszentgyörgy zenei élete 1864-1944" címmel.

Figyelemmel kíséri a kezdet három legfontosabb rendezvényeit: az 1878-ban alakult Nőegylet, a Mikó-kollégium 1860-tól tartott estjeit és a Műkedvelők Egyesületének hangversenyeit. Valószínűleg terjedelmi okokból nem közli az összes rendezvény sorát, sem azok műsorát, de a helybeli föllépők közül megemlíti két nevet: a zongorista Lengyel Ilonát és a gordonkázó Fogolyán Lukácsot, kikről bizton állíthatjuk magyar-örmény mivoltukat. Így máris felöltik előttem a ránk maradt feladat: a múlt század utolsó 40 évének alapos kutatása, a Sepsiszentgyörgyön működő magyar-örmény származású műkedvelő zenészek föllépéseinek megismerése céljából. Alig e munka elvégzése után alkothatunk pontosabb képet a kezdetekről. Sokkal jobban ismerjük, már amennyire a SORS megengedte, a Trianon utáni zeneéletet Háromszék központjában és annak magyar-örmény vonatkozásait.

Elsőként Keresztes Károly nevét kell megemlítenem. Dr. Osváth Kálmán 1928-ban Nagyváradon kiadott "Erdélyi Lexikon"-ja szerint Sepsiszentgyörgyön 1891-ben született, jelenleg sepsijárási szolgabíró, felelős szerkesztője a "Székely Nép" helybeli lapnak, a Mikó-kollégium jogtanácsosa. Zenei komponálással is foglalkozik: egy hegedűfantáziája megjelent a leipzig Mayer cég kiadásában és "Álomvilág" című 2 fel-

vonásos daljátékát székely zenemotívumokkal szerezte." További kutatásaim szerint a jogászi végzettségű fiatalember 1920-tól igen fontos szerepet játszott Sepsiszentgyörgy zeneéletében. Bizonyítottan személyes kapcsolatban volt Bartókkal és Kodálylyal és a két legnevesebb magyar zeneszerző hatása végigkövethető Keresztes Károly zeneszerzői tevékenységén. Az előbb említett „Frühling im Kriege-hegedűfantázia 1916-ban jelent meg Lipcsében, majd "Két kis székely daljáték" című kötete Sepsiszentgyörgyön látott napvilágot 1932-ben. Többi művei kéziratban maradtak és ez egyértelműen egy méltatlanul elfelejtett, korai vonulata az erdélyi magyar zeneszerzésnek: a fennhangon kijelentett, deklarált székely ihletésű klasszikus zeneművek megteremtése.

Kórusai közül a "Háromszéki nóták" , "Kondorosi csárda" és "Hej, iharfa, juharfa" címűeket a Mikó kollégium Kórusa többször énekelte hangversenyeken. Kiemelkedő sikerű volt a főgimnáziumi kórus szereplése Budapesten, Debrecenben, hol a "Háromszéki nóták" komoly sikert arattak.

A továbblépést a helybeli lehetőségek fejlődése biztosította: 1922-ben a Filharmonikus Zenekar, 1926-tól a Szimfonikus Zenekar - immár 40 taggal-, kiváló alkalom újabb szerzemények megírására. Hisz a Zenekar elnökei: Todicescu tábornok és dr. Fogolyán Kristóf főorvos, koncertmester és helyettes karmester: dr. Keresztes Károly. A karnagy Klicka József kapitány volt. Ők adták elő az "Andantinó-t a Hegedűverseny"-ből, következésképpen bizton állíthatjuk: Keresztes Károly kompozíciói között egy hegedűverseny is szerepelt.

Az említett zenekar létrejötte után sorban jelentek meg a Keresztes Károly szerzemények a helybeli zeneszerető közönség előtt: Székely Szimfónia (1925), Siculia-nyitány (1929), az előbb említett "Álomvilág" két felvonásos daljáték 1928-ban, majd egy év múltán "A fonóban szól a nóta"- melyet kis székely operaként is emlegettek-. Ez utóbbinak sikerét több éven át való újabb-újabb bemutatása bizonyítja. Végül 1933-ban Nyíró József "Júlia szép leány" című balladáját zenésítette meg és bemutatóját is vezényelte.

Honnan ismerte dr. Keresztes Károly a székely népzeneét? A kolozsvári Ellenzék c. lap 1931. november 21-i számában olvastam azon, dr. Keresztes Károly által Sepsiszentgyörgyön rendezett koncertről, melyen "10 év népzenei gyűjtésé"-t mutatta be. Műsoron húsz mű szerepelt, előadók Györbíró Panni (Szemerja), Bedő Gábor (VI. o. kollégista), Vargyas Erzsébet és Kádár Ernő (Sepsiszentkirály), Varga Róza (Sepsibesnyő) voltak.

Tehát dr. Keresztes 1921-től gyűjtött magyar zenei folklórt Háromszéken. De mindennek alig maradt nyoma, mert a II. világháború végén ártatlanul legyilkolt ügyvéd hagyatékát az őt környező érdektelen emberek széthordták. Megpróbáltam felkutatni 1990 nyarán a fenti szereplőket. Vargyasi Erzsébet valóban Sepsiszentkirályon sikerült megtalálnom, de a föllépés tényén kívül már alig emlékezett valamire.

Dr. Keresztes Károly hegedűművészként is vezető szerepet vitt a két világháború között Sepsiszentgyörgyön. Tudását leginkább játszott repertoárján keresztül mérhetjük föl: Mendelssohn e-moll hegedűversenye, vagy Bach kettősversenye, melyet Wutschi Alfréddal együtt játszott 1938-ban, a Klinger-zenekar kíséretében. Kamaramuzsikusként Beethoven, Mozart, Handel, Bach, Viotti, Rubinstein műveit szólaltatta meg. A sepsiszentgyörgyi szimfonikus zenekar hangversenymestere, jogász létére, meghatározó zenei egyénisége volt Háromszék legfontosabb városának.

Mindezek mellett még jutott idő, erő, akarat a zártkörű muzsikálásra is: szerdánként

találkoztak, miként láthatjuk egy korabeli fotón: Zay-zon Ferenc és felesége, dr. Fogolyán Kristóf és felesége, Dániel Viktor, Dr. Keresztes Károly és testvére Dr. Keresztes István, aki fuvolistaként jeleskedett.

Dr. Fogolyán Kristóf és Dr. Keresztes Károly voltak Bartók sepsiszentgyörgyi hangversenyének létrehozói, melyről már annyi írás, emlékezés jelent meg. Megemlítendő, hogy már 1922 februárjában felmerült egy itteni Bartók-hangverseny lehetősége, mely ez év októberében majdnem sikerült is. Ekkor Dohnányi, Bartók, Telmányi Emil (!), Sándor Erzsébet jöttek volna négy hangverseny keretében a tél folyamán Székelyföldre. "A jegyek ára, miután nem üzleti vállalkozás, a legszükségesebb kiadások és a művészek tiszteletdíjának egyszerű felosztásához fog igazodni." (Egy jegy ára mindössze 30 lej lesz = a "Székely Nép" egyhavi előfizetési díja). A november 3-ára tervezett hangverseny elmaradt, okát valószínűleg a beutazási vízum nehézségeiben találjuk. Ezen akadály évekig elzárta Bartókot Erdélytől. Végül, 1927. tavaszán a véletlen mégis Sepsiszentgyörgyre hozta a zongorista-zeneszerzőt. Történt ugyanis, hogy erdélyi körútján, Nagyvárad és Kolozsvár után, február 21. hétfőn Brassó felé indult, hol aznap este a Honterus - aulában tartja hangversenyét. Következő koncertje Marosvásárhelyre volt tervezve, február 22-re, de Bartók megbetegszik, mégpedig az akkor rémisztő hírű spanyolnáthában. Ezen a helybeli muzsikos, Viktor Bickerich meglátogatva Bartókot a Corona szállóban, ágyban fekvően találta őt. Valamiképp e hír eljutott Keresztes Ká-

rolyhoz, aki elfogadott, elismert muzsikusként a brassói szimfonikus zenekarban is közreműködött a korábbiakban. Szerdán, február 23-án, a már említett sepsiszentgyörgyiek zárt körében fölroppent a hír Bartók állapotáról. Közben Bartók számtalan levelet, táviratot küldött Marosvásárhelyre, Temesvárra, hangversenyeit átütemezendő, reménykedve a gyors gyógyulásban. Pénteken, kissé jobban érezte magát, így elment Karl Heinz Schuller erdélyi szász "csodagyermek" meghallgatására, feltehetőleg a helybeli Klingsor-hangversenyrendező iroda fölkérésére. Így jött el a szombati nap, február 26-a, amikor Dr. Keresztes Károly és Dr. Fogolyán Kristóf meglátogatta Bartókot és felajánlotta neki a megfelelő orvosi ellátást, és javulása esetén - a már lemondott többi hangverseny helyett -, egy sepsiszentgyörgyi hangverseny lehetőségét. Bartók elfogadta az ajánlatot, hétfőn utána jöttek és Dr. Fogolyán autójával, "egy kapcsolós Ford"-al, miként emlékeztek a tanúk, Dr. Keresztes Károly házához vitték. Az épület Kós Károly tervei alapján készült, méltó lakhelye volt Bartóknak.

A fentiekre, és a lehetséges apróbb részletekre 1981. július-augusztusában jöttem rá, amikor /szerencsés véletlen/ az említett csodagyermek meghallgatásán résztvevő Bartókról olvastam a "Brassói Lapok" hasábjain. Egy hónapnyi kutatás után, papíron igazoltnak láttam föltevésemet: a Bartók hangverseny Sepsiszentgyörgyön valójában március 3-án és nem március 2-án történt, mint említi az eddigi összes forrás. Előzetesen, közvetítők útján megegyeztem Dr. Fogolyán Kristóffal, aki először azzal utasított el: "már rég mindent megírtak erről !" - hogy amennyiben akár egyetlen olyan kérdést tennék föl, melyről már nyilatkozott, akkor azonnal fölállok és elmegyek. Végül, két és fél órás beszélgetés lett belőle, sőt más tanúk felé is irányított: Dr. Kabay Gábor, Benedek János, helybeli lakosoknak beajánlva engem. A tanulmányt megírtam még akkor, de megjelenésére újabb kilenc évet kellett várnom: a "Magyar Zene" 3/1990. számában látott napvilágot.

Dr. Keresztes Károlyt Gyergyószentmiklóson 1944. szeptember 9-én kora reggel, amikor autójába akart szállni, egy eddig- és valószínűleg örökké ismeretlen "hős" agyonlőtte. Egyesek emlegették a nacionáléját, mások "partizán"-nak nevezték a tetteit. Keresztes családot nem alapított, így hagyatékának (vélt) értékesebb darabjait házvezetőnője, "emlékbe" magával vitte. A többi por és hamu.

Elkerülhetetlen az életmű pusztulása ügyében a másik magyar-örmény zeneszerzővel, a kolozsvári Csiki Endrével egyszerre említeni Dr. Keresztes Károlyt is. Itt is, ott is az esztelen háború mindent elpusztított. De amit még megmenthetünk, hangversenyeik sorát, esetleg fennmaradt sajtóbeli írásait kötelességünk összegyűjteni és újraközölni.

Fancsali János
zenetörténész

Magyarországi Örmények társadalma

(Elhangzott a Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület Csongrád Megyei Klubjának találkozásán)

A betelepülők státuszának változásai

XVII. században Apafi Mihály fejedelem idején szüksége van az örményekre az államnak s az egész társadalomnak, Erdély népességének pótlására s a kereskedelem fellendítésére. Ezért kiváltságokat kapnak. Hoznak magukkal némi tőkét, szakismeretet, kapcsolatokat. Anyanyelvük örmény, román szavakkal keverve, ez meglátszik neveiken is. Nemzettudatuk örmény, vallásuk keleti örmény (gregoriánus).

Társadalmi tagozódásuk hiányos: általában kereskedő-iparos emberek, földműves réteg nincs, földbirtokot egyelőre nem szerezhettek. Számuk kezdetben 8-10.000 fő: a nagy népszaporulat és folyamatos bevándorlás miatt nő.

XVIII. század Habsburg uralkodói alatt a (főleg marhákkal való) kereskedelem nagy hasznot hoz nekik és az udvarnak adójuk révén, ezért kedvezményeiket megerősítik, "külön jogállású csoportot" képeznek. Ez konfliktust okoz a konkurenciával (szászok), illetve a többi renddel, azért mert azok féltik a kiváltságaikat. Elismerik a római pápa főségét; vallásuk örménykatolikus. Hivatalos irataikat örményül vezetik, de megtanulják az országban beszélt nyelveket (többnyelvűség állapota). Lojálisak a befogadó államhoz, identitásuk örmény. A század végétől megnyílnak számukra az állami hivatali pozíciók.

Társadalmuk differenciálódik: a meggazdagodott nagykereskedők a Dél-Alföldön birtokokat vásárolnak, nemességet kapnak (mintegy 3-4 tucat család). Összlétszámuk mintegy 15.000 fő, a korszak végére stagnál a növekedés.

A napóleoni háborúk utáni korszakban mint polgárosodó elemek támogatják a reformer liberális nemességet. Korábbi "külön jogállásuk" ellényegtelenedik, családi és egyéb kapcsolataik szorosan kötik őket a magyar polgársághoz és nemességhez. Az örményt egyre inkább már csak egyfajta üzleti nyelvként használják egymás között.

A gazdagabbak betagozódnak a magyar nemességbe, a középréteg pedig a lakhelyének megfelelő városi polgárságba. Leszakadók meglehetősen kevesen vannak, és társaik segítik őket (segélyegyletek, árvaházak, ösztöndíjak a továbbtanuláshoz). Megnyílnak számukra a vármegyei hivatali pályák.

Gyermekeik az elemi elvégzése után együtt tanulnak és kapcsolatot alakítanak ki a társadalmi rétegüknek megfelelő más (főleg magyar) etnikumokkal. Anyanyelvi szinten megtanulnak magyarul, a magán és főleg a vallási életbe szorul vissza a nyelv. A egyes házasságokban született utódok nem tanulnak meg örményül. Az erdélyi örmény katolikus egyházközségektől távolabb élőket római katolikus vallásúnak keresztelik.

A kereskedelem átstrukturálódik, elvesztik korábbi pozícióikat, a gazdagabbak főleg földbirtokaik jövedelméből élnek.

Az 1848 évi fordulat után az eseményekben való aktív részvétel miatt többeket bebörtönöztek, eltiltottak a közpályáktól, vagy önkéntesen vállaltak passzív rezisztenciát. Jelentős kár keletkezett a harci cselekmények következtében a két nagy örmény városban, és az ott lakók tulajdonában (főleg Erzsébetvárosban).

Dualizmus kor

A liberális nemességbe betagozódva, azzal együtt áramlottak be politikai, államigazgatási, értelmiségi pozíciókba.

Népmozgalmak: nincs adat arról, hogy magyarországi örmények egyáltalán részt vettek volna a kivándorlásban. Belső vándorlás annál inkább jellemezte az örményeket: ősi településeikről egyrészt erdélyi nagyvárosokba (Kolozsvár, Brassó, Marosvásárhely), másrészt a fővárosba és egyéb központokba (Nagyvárad, Temesvár, megyeszékhelyek) költöztek.

A korszak végére az örménység már teljesen asszimilálódott a magyarsághoz, annak egy etnokulturális (néprajzi) csoportjává vált. Magyar örményeknek tekinthetünk a korszakban mintegy 12-15.000 magyar ajkú embert.

Az I. világháború után Erdély elcsatolásával az örmények nagyobb része határainkon túlra került. A tisztviselők általában nem tették le az esküt a román államra és elvesztették állásukat. A román kormány ha lehetett a magyar földbirtokosok javára hajtott végre földreformot, így az örmények e része is megindult a lecsúszás felé. Sokan Magyarországra költöznek, Budapestre kerül az örmény közélet központja. Néhányan magas pozícióba kerülnek, de a többség a középosztály sorait bővíti.

Örményül már szinte senki sem tud, és az örmény identitás eltűnik a hétköznapiakból, "hobbivá" válik. Néhány tucat Törökországból menekült "igazán" örmény család is Magyarországra kerül, egyszerű iparosként stb. dolgoznak; meglehetősen kevés szál fűzi őket a "magyar-örményekhez".

A két világháború között megszakadnak az utolsó szálak is a magyar-örmények között. Lényegében a rokoni szálak maradnak meg úgy-ahogy.

A II. világháború után ellehetetlenedik a polgári rétegek helyzete a régió összes országában. Szinte teljes az elitváltás, legfeljebb a szakértelmiség és a kultúra korábbi képviselői maradhattak meg. Az államosításokkal sokan elvesztik egzisztenciájukat, mások kénytelenek végzettségüknél alacsonyabb munkakörben elhelyezkedni. Számos példa akad arra, hogy az államrendőrség erőszakkal (elfogatás, vallatás, verés) veszi el az örmények magántulajdonát (ékszerek, stb.). A kommunista rezsim elnyomta a civil és a vallási életet, így az "örménykedésnek" nem maradt színtere. A mesterséges népmozgások miatt Szamosújvár és Erzsébetváros teljesen elveszítik örmény jellegüket. A román állam kedvezni próbál az örményeknek, hogy leválasszák őket a magyarokról, azonban a homogenizálás jegyében nem nyílik lehetőség a romántól eltérő kultúra ápolására.

Az ambiciózus örmény családok fiataljai Magyarországra illetve nyugati országokba (USA, Németország) költöznek, a maradókra általában a lefelé egyenlősítés vár.

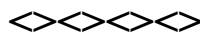
Az örménykatolikus hitközségek rohamosan veszítik híveiket, az erzsébetvárosi és csikszépvízi templomok pap nélkül maradnak a korszak végére. Magyarországra az örmények újabb (bár kicsi) hulláma érkezik a Szovjetunióból.

A szocializmus bukása és a rendszerváltozás nagy lökést ad az örmény identitás újra-éledésének. A 70-es évektől felélénkül a klub-élet, majd a húszadik században érkezők a magyar-örményekkel közösen Kisebbségi Önkormányzatokat alakítanak Magyarországon. Ezzel megteremtődnek az örmény kultúra ápolásának szervezeti és anyagi feltételei. Kéthetente megjelenik az Országos Örmény Önkormányzat kiadásában az "ARARÁT" című lap, mely magyar és örmény nyelven szól olvasóihoz; zömmel jelenlegi társasági eseményekről, örmény nyelvtanfolyamról olvashatunk, rendszeresek lesznek az örmény katolikus misék az Orlay utcában. 1997-ban pedig megalakult az "Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület", amelynek elnevezése is mutatja hogy a kötődésük rendkívül összetett: az örmény identitás mellett nagyobb szerepet játszik az erdélyi származás (ez persze nem vonatkozik a húszadik században betelepültekre).

Erdélyben Magyar-örmény Baráti Társaság alakul, megindítják az Arménia "új folyamát". A Regátban élő és román kultúrát felvevő örményekkel azonban nem mindig sikerül megtalálni a közös hangot. A magyarországi örmények azonban kitűnő kapcsolatot alakítanak ki Erdélyben maradt társaikkal.

Mindez azt jelzi, hogy a harmadik évezredre sem tűnik el ez az érdekes színfolt a Kárpátmedence palettájáról. Több százezer magyar ember ősei között találhatunk örményeket, sokszor nem is tudnak ennél többet maguk az illetékesek sem. Vannak, akik csak a nevükben őrzik ezt az örökséget.

Tóth K. József
Szeged 1998. április

Zárszó

(Vákár Tibor: Székelyföld építésszemmel című könyvének epilógusa)

Erdély területén a magyar, román, székely, szász vagy a maroknyi örmény, bolgár, zsidó, cigány és sok más nép fia-leánya századokon át egymás mellett, egymásra utalva élt s él jóban-rosszban. Ott, ahol mindnyájuk számára azonos a hegyek fenyvese, a völgyek virága s a természet gazdagsága. Bár ha nyelvük más is, megértik egymást, hiszen Erdély mindenkori szellemisége testvéri és emberi. A Hargita körül ilyenképpen szűkebbre vonva a Kárpátok koszorúját, hasonló egység kicsiben a Székelyföld világa. Az a világ, ahol a testben-lélekben is zárt Gyergyó-Csík földrajzának egyesítő tudata, "Csíksországnak" nevezte magát. Ahol az Orbai-, Sepszi- és Kézdiszék "böcsködéssel" állította, hogy "Háromszék nem aluszik !" Ahol a zágoni Mikes, a körösi Csoma, az apáczai Csere szelleme mellett Maros-Torda a Bolyaiak lángelméjével a világ élén járt. Mintha Svájc tükörképe lenne Transsylvania, hiszen a föld egésze, az "erdőkön túli terület" már 1544-től a vallási türelem, a vallásszabadság földje lett és volt akkor, amikor Európában még dúlt a vallásháború.

A táj, a földrajzi egység kialakítja a maga közös kultúráját: Erdély a maga sajátját, a Székelyföld embere is a magáét. A

testvéri össze-tartozandóságot is azonos erők alakítják. A vihar, a hótorlasz, mely az esztenát és a csobán kunyhóját éri, a mentésben emberi összefogást követel. A vadkan vagy vérmedve éhségében, dühödt támadásában nem válogat, ki az, aki útjába akad, s mely nemzet fia. Az erők, melyek a föld statikáját megszabják és a kövek épületté állítását lehetővé teszik, mind egyek !

A természet szépsége, a művészet és a tudomány nem egyeseké: mindnyájunk értéke ! És így kultúránk forrása a kőbe írott emlék is. Erdély várai, kastélyai vagy a Székelyföld tájai, a templomok magasba törő tornyai és árkádok ívei éppúgy mindannyiunké, mint a zsindeyes, a dránicafedésű kicsiny székely házak.

Állnak a kárpáti hegyóriások. Állnak a Székelyföld erődtemplomai. Ki tudja, hogy köveiket kik hordták össze, kik öntötték mésszel erődde, oltárrá, várrá egybe. Magyar, szász vagy román kezek ..? Számít az emberi alkotásnál a személy vagy az összekötő anyag molekulája ? A végeredmény a döntő !

Szeressük tájainkat, és becsüljük kőbe írott emlékeinket ! A történelmet, ahol ezek lettek és nőttek, hajdani és mai kezeket, melyek azokat alkották és alkotják ma is. E föld légköre s természeti adottsága, ősi kultúrája - legyen az Brassó havasain vagy a Székely-medencében- az emberiség közös kincse, és így a mi értékünk is.

Budapest 1987. augusztus

Vákár Tibor

„Jókai négy felköszöntője”

"Jókai Mór 1885. évi február 1-én Kolozsvárra utazott, az Aranyember bemutató-előadására.

A Magyar Polgár című hírlap számára gyorsírással leírtam Jókainak minden szavát, melyet a megérkezésétől kezdve elutazásáig mondott. Leírtam azon szavait is, melyeket a díszében mondott a Bélmonostor utcai redoutban, abban az épületben, hol az Uniót kimondták.

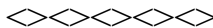
Nekem öröm volt ez: Jókai éppen gyorsírónak való szónoknak született. Szép magas alakjával kimagaslott a vele együtt ülők sorából, élénk, kék szemeiből jóságos tekintet áradt, hangja pedig annyira érces csengésű volt, hogy azt mindenki meghallhatta. Emellett előadása nyugodt, mérsékelt volt s bár mindenik felköszöntőjét rögtönözte, azok mindenikében aranyos kedélyének humora csillogott annyira, hogy a díszebéd közben el is nevezték Aranyembernek.

A díszebéden elmondott négy felköszöntőt, amit gyorsírással feljegyeztem. Az első pohárköszöntőben a város polgármesterének, a harmadikban Szász Béla egyetemi tanárnak felköszöntőjére válaszolt, a másodikat és negyediket a jelenlevő közönségnek minduntalan felhangzó kívánságára mondotta.

Amint az első felköszöntőt leírtam, a gyorsírásból rögtön átírt szöveget gyorsan a nyomdába vitték, ott kiszedték s beillesztették a már kész és nyomásra váró lap utolsó hasábjába a Jókairól szóló tudósítás folytatásaképpen. Rendes idejében, esti 5 órára /mikor a díszebéd még javában folyt/ a lap már meg is jelent. Az első példány természetesen Jókai kezébe került, ki elámult ezen valóban amerikai gyorsaságon. A leleményes szerkesztő munkámat honorálni akarván, azt a kérést intézte hozzám, mit kívánok munkámért. Én tiszteletdíjul azt kértem, legyen szíves bemutatni Jókainak. Ajtai K. Albert szerkesztő még a díszebéden bemutatott s a nagy író kézzel írtával fejezte ki megelégedését.

A Petőfi-társaság egyik díszebédjén láttam évek multán utoljára Jókait. Én nem merem megismerni, ő azonban emlékezett, hogy én voltam a kolozsvári gyorsírója. Nekem ez jól esett, mert meggyőződtem arról, hogy a nagy író nemcsak arra tud visszagondolni, ami nem történt meg, hanem arra is, ami megtörtént."

/Részlet Dr. Gopcsa László: Emlékezések
című könyvéből. Budapest, 1925./

Khacsadur velencei örmény lelkész erdélyi küldetése

1715-ben meghalt főt. Verzarescul Oxendius, Erdély örmény püspöke, s az erdélyi örmény papok reménykedtek, hogy közülük nevezi ki a pápa az örmény püspököt.

1719. május havában Thodorovics Mihály szamosújvári örmény lelkész is arra gondolt, mikor Velencébe érkezett, hogy mint püspökjelölt tér vissza hazájába. Részt vett május 3-án a templom búcsúján és elbeszélgetett a mechitarista rend főpapjával, Szabasztiai Bedroszjással, aki a Római úti célja iránt is érdeklődött.

Thodorovics Mihály állítólag arra kérte a pápát, hogy minél hamarabb küldjön Erdélybe püspököt, mert az erdélyi örményeknek nincs püspökük. Erre a pápa azt válaszolta: egyelőre van nekik (latin szertartású) érsekük, de majd gondoskodik arról, hogy az örmények ne maradjanak püspök nélkül. Thodorovics Mihály Velencén keresztül ment Rómába, Erdély püspöke kérésére. Velencében ajánló levelet kapott Khacsadur lel-

késztől 1719. január 12-iki keltezéssel, amit magával vitt Szakripante kardinálishoz. A kardinális úr 1719. március 11-én levelet írt Khacsadur lelkésznek, hogy azonnal menjen Gyulafehérvárra.

Thodorovics nagyon szeretett volna Khacsadurral utazni Bécstől Szamosújvárig. Sajnos nem tudta utolérni, mert Khacsadur lelkész, Lázár mechitarista szerzetessel együtt, már május 11-én Bécsben volt és mindketten június 7-én Gyulafehérvárra érkeztek.

A két küldött szeptemberig befejezte Gyulafehérváron a tárgyalásait, amin részben liturgikus és dogmatikus kérdéseket érintettek, például: a megtért örmény katolikusok magukat római katolikusoknak nevezhetik, vizet vegyítenek a szentmisék kelyhébe, a pápa nevét tisztelettel említik stb.

Khacsadur lelkész Szamosújváron

Mechitár megörült annak hallatára, hogy Gyulafehérvárra érkeztek. Már nagyon aggodott, hogy hónapok óta nem kapott semmi hírt felőlük. Az első levél Szamosújvárról érkezett 1719. szeptember 4-iki keltezéssel.

Lázár atya leírása szerint szép látványt nyújtott az újonnan épült Szamosújvár, 200 örmény családdal és összesen kb. 1000 személlyel. Volt egy idős lelkészük, Budakhján Lázár, aki ágybafekvő beteg volt. Így a két velencei atya tevékenykedhetett: misékkal és betegek látogatásával. Rövid időn belül nagyon megkedvelték a hívek a két lelkészt, és könnyhullatás közt engedték el őket. De vigasztalásul két lelkészt ígért Khacsadur atya, Mechitár apát szerzetesei közül, akik eljönnek közéjük.

A szamosújváriak két levele

Nem nehéz elképzelni, hogy miután megismerkedtek a szamosújváriak Khacsadur atyával és írásaival, nem késtek levéllel kérni Mechitár atyát, hogy küldjön valakit közéjük.

Az első levél így szólt (örmény nyelven!):

"Mi Gherlán élő papok, az Egyház főgondnoka és a város tizenkét Vezetői. Mindenek előtt a szentelt kezedet és az atyáid kezeit csókoljuk. Kérjük, hogy Téged és a tieidet a Mindenható veszély nélkül és állhatatosan tartson meg az Isten dicsőségére és a mi javunkra. Hallottuk a Főtisztelendő Khacsadur Atyától, hogy atyáid eljárnak az Örményekhez, hogy hirdessék Isten Igéjét és az igazságot. Mi is örmények vagyunk és az igazság gyermekei, jóságodhoz fordulunk, hogy amint Khacsadur teológus Atya megígérte, két atyáidat méltasd minél hamarabb hozzánk elküldeni. Felőlünk a mi áhítosságunkról és a mi tehetségünkről biztos mesélhetett Khacsadur Atya és a szeretett fiad, Lázár Atya, akik jól tudják, hogy milyen fogadtatásban részesítettük Őket. Mi ezen től is készek vagyunk tisztelettel és teljes ellátásba részesíteni a küldötteket. Nem akarunk fölöslegesen dicsekedni, és csak azt szeretnénk, hogy akik bennünket szemükkel láttak, azok meséljenek méltóságodnak. Hagyjuk a hosszú beszédet, mert az okosoknak kevés is elég. Feltekintve méltóságodra és a sok sikerre, először a szellemi, az-

után az anyagi javak szerint, áhítattal csókoljuk a te szent kezedet és az atyáékét, átadjuk magunkat és az egész városunkat a ti szent imáitokra; maradunk: én L(ázár) pap Budakhján Főesperes és az erdélyi örmények Vikáriusa; én Nerszesz pap Agopjanc; én Mihály pap Thodorovics (örményül De Minász Toroszján); én Agopsa Khacsik főgondnok; én szamosújvár Bírója, Toder Salamon(jan) az én tizenkét nemeseimmel.

(Kelt) Gherlán, AD (= Anno Domini) 1719. szeptember 28-án."

A második levél 1720. január 30-án kelt, mivel az első levél után a Vikárius, Lázár Budakhján Főt. meghalt. Ez alkalommal még inkább rászorultak Mechitár segítségére. A levél bevezetése után így esedeztek:

"Nagyon kérjük atyaságodat, Apát Atya, hogy a jó pásztorként legeltess bennünket hit-tudásoddal, hogy egy nyáj legyünk mi is, és tanítsd meg a katolikus hitvallást és az igehirdetés tanát, mert nagyon gyarlók lettünk lelkileg Nagy reménnyel kérjük méltóságodat, Apát Atya, hogy ha akarod a Khacsadur Atyát küldjed hozzánk, és vele együtt egy papot, hogy tanítson bennünket és gyermekeinket. Ha pedig Khacsadur Atya nem akarna jönni hozzánk, akkor kérjük méltóságodat, hogy bennünket ilyen szegényen ne hagyjon, és küldjön el papokat, akik latinul is tudnak és örményül prédikálják nekünk a hitet, mert nekünk nagyon fontos a vallásan."

A szamosújváriak két megható levele bizony meghatotta Mechitár apátot. Nem csak Khacsadur atya tájékoztatása, hanem még Rómából a Propaganda Fide értesülései is arra kényszerítették, hogy döntsön. A végén úgy határozott, - mivel Khacsadur Atyát lehetetlen volt elküldeni -, hogy Szebasztia (város) püspökét kérte meg Emmanuel Atyával együtt erre a misszióra. Ezt szívesen elfogadták. A püspök megígérte hogy az utazási költségeket saját maga fogja fedezni.

Mindezt a "Gherlai hívek"-hez intézett levélben 1720. május 13-án írásba foglalta.

Hadd tegyünk itt egy kiegészítést. Nem áll rendelkezésünkre most adat, mely tájékoztatna a küldöttek utazásáról.Szongott Kristóf Szamosújvárról írott művéből tudjuk, hogy 1721-ben Thodorovics Mihály lett a szamosújvári plébános és az örmények vikáriusa (püspöki helynöke)!

P. Fogolyán Miklós Lukács kézírata alapján sajtó alá rendezte

dr. Sasvári László

Beszámoló az 1998 június 18-án tartott klubdélutánról

Kedves Barátom !

A júniusi összejövetelünkön sajnos ismét nem üdvözölhettünk körünkben. Ezért megpróbálok beszámolni arról, hogy milyen sok újat és szépet láttunk-hallottunk.

Háziasszonyunk, dr. Issekutz Sarolta a tőle megszokott közvetlen hangon üdvözölt mindenkit, majd beszámolt a már megtörtént eseményekről és részben ismertette az eljövendőket.

Május 29-én megnyitottuk Vákár Tibor építészmérnök, festőművész életmű kiállítását. Családias ünnepség keretében köszöntöttük fel a művészt 90. születésnapján. Jó volt hallgatni azt a pár keresetlen szót, amellyel megköszönte és még felemelőbb volt beszélgetni ezzel a nem mindennapi emberrel.

Visszatérve a klubhoz, Fancsali János kalauzolásával megismerkedtünk a magyar-örmények szerepével a sepsiszentgyörgyi zenei életben és egyúttal áttekintettük egy kissé Erdély pezsgő kulturális mozgalmait is. Az előadás szövegét elolvashatod majd, de Mendelssohn csodálatos A-moll hegedűversenyének részletét nélkülözned kell.

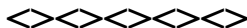
Ezután valódi különlegességben volt részünk. A Fővárosi Örmény Önkormányzat támogatásával Major Balázs, az Antiochia 97 expedíció egyik tagja, az ELTE Arab-Régészet-Történelem szakos hallgatója felkereste Kilikiát az Antiochia 97 expedíció tagjaként és térképek, valamint diaképek segítségével be is mutatta az örmény hadépítészeti megmaradt emlékeit. A kilikai Örmény Királyság területén levő helységekből a X-XIII. századból maradtak fenn várromok, Antiochiában 1206 után Neghirben volt az Örmény Királyság legdélibb határvára. Különleges élmény volt térben és időben ilyen messze kalandozni és felfedezni az örmény, valamint az oszmán, keresztés és bizánci építészeti emlékekben az egymásra ható stílusjegyeket. Az pedig nagy öröm volt, hogy mindezt egy, a szakma szeretetétől áthatott fiatal ember ismertette meg velünk.

Sarolta asszony beszámolt az Egyesület Csongrád Megyei Klubja szegedi kiállítása június 13-án történt megnyitásáról is. Miután a Tisza Rádió jóvoltából sokan tudtak az eseményről, népes közönségnek örvendhettünk. Dr. Issekutz Sarolta nemcsak megnyitotta a tárlatot, hanem egy rögtönzött "tárlatvezetéssel" mintegy be is mutatta a magyar-örmények történetét. Így aztán a közönség nemcsak nézte, de látta is a táblákon kiállított történelmi emlékeket, családfákat, képeket. A megnyitó hangulatát emelte Flórián Antal színművész, az Egyesületünk Csongrád megyei Klubjának elnöke, aki Kányádi Sándor: Örmény sírkövek c. versét adta elő. A megjelentek között ott volt a szegedi Önkormányzat Kisebbségi tanácsnoka, a Csongrád Megyei Klub több tagja és más kisebbségi csoporthoz tartozók is. Ehhez a témához tartozik, hogy a Vákár féle kiállítási anyag már útra kelt Gyergyószentmiklósról és a szegedi is elindul majd Erdélybe.

Ezek a száraz tények, de az ilyen, estébe nyúló délutánok hangulatát nem tudom Feléd közvetíteni. Ahhoz ott kell lenni, hogy az ember a bőrén is érezze az összetartozás melegét.

Budapest, 1998. június

Szeretettel üdvözöl
Ilona

Lászlóffy Aladár

Ex cathedra

Uram, adj józanészt, erőt:
meghallgattam egy tévedőt
s ilyenkor élesül belém
milyen nagyon nincsen remény.

Hisz mindent biztosan tudott
és mindenki mindent tud ott
ahol értelmezett szavad
szerint szabad a nemszabad.

Hallgatom vallások szavát,
amint dárdával üti át
egymás miatt a mennyeket
s csak intenék: no menjetek!

Hallgatom a nagy tudományt:
hol téved, hol csak csöppet árt,
hol titkolózik, botladoz
vagy győzelmes bajokat hoz.

Hallgatok egy emlékezőt,
ki mindenről meséket szőtt.
Meghallgatok még valakit,
ki éppen múltat alakít

s megértem: jelen sem lehet,
mert ilyenek az emberek,
s hála, hogy ilyenek vagyunk:

hogy hihetünk és tudhatunk.

Uram, adj józanészt, erőt
meghallgatni a tévedőt...
Ülök padomban hallgatag,
mert téged is hallgattalak.

Csak azt ne add, ne én legyek,
ki józanészként tévedek
ki végül csak kedvetlenül
egy szakadék padjában ül,

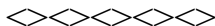
melyet Egyiptom óta ás
a Vörös-tenger-rohanás,
a menekülés ingere,
hogy én menjek, ne Te gyere,

amelyet Róma sem tudott
megoldani sem itt, sem ott,
sem máglya, láger, Moszkva sem
s még ma is mélyül itt velem

e hely, honnan kiálthatok,
Uram, hogy kíváncsi vagyok,
Uram, s így tévedő leszek
nem boldogok az emberek,

de engedd még a szenvedést:
forgassuk még bennem a kést,
mert amíg fájdalom ragyog,
bizonyosan addig vagyok,

és hihetek és tudhatok.

"Örvendj Szentegyház, mert Krisztus, a mennyek Királya megkoronázott téged keresztjével és falaidat magasztos dicsőséggel díszítette." /Örmény himnusz/

Lelki öröm napja ez Szamosújvárnak s gondolom Erdély minden lakosának. különösen az itt lakó örményeknek, akiknek őseik évszázadokkal ezelőtt Örményországból, Aniból, a ragyogó fővárosból jöttek. Ezen az áldott földön szívesen fogadták őket, ők pedig kiérdemelték az erdélyi fejedelmek kegyét és rokonszenvét. A nagynevű Verzeskúli Oxendius püspök 1700-ban engedélyt kapott Lipót királytól, hogy a Szamosújvári vár közelében felépíthesse Örményvárost, amelyet örményül Hájákhághkákhnak, latinul Armenopolis-nak neveztek. 48 évvel később, éppen 250 éve pedig már ennek a szép templomnak építésébe kezdtek. Ezt az évfordulót ünnepeljük ma.

A ti tiszteletre méltó és dicső őseitek - kedves szamosújvári és környékbéli hívek - elhozták a Világosító Szent Gergelytől kapott keresztény hittel együtt nyelvüket, szokásaikat és hagyományaikat is. Itt már nem üldözték őket, de békés menhelyre találtak. Szabadon imádhatták a Szentháromság egy Istent, Krisztus Szent Keresztje, a Szeplőtelen Szűz Mária és Szamosújvár erős falai oltalma alatt.

Az örmények már nem voltak üldözöttek. Résztvettek az új haza társadalmi, gazdasági, művelődési életében, sőt katonai téren is érdemeket szereztek. Tevékenységüket magas polgári és katonai kitüntetésekkel ismerték el.

Ez az alkalom azért is örvendetes esemény, mert nyilvánosan felidézhetjük tiszteletre méltó őseink történetét. Ezért őszintén köszönöm Dr. Jakubinyi György gyulafehérvári érsek úrnak, hogy hozzájárult ehhez az ünnepséghez és engem is meghívott a hálaadásra.

Engedjék meg, hogy ismét idézzek egyik szép himnuszunkból:

"Felemelik a szentség oltárát ebben a templomban, ahol Krisztus Király feláldozza magát; jöjjetek hívek, új dalokat énekeljétek Krisztusnak. Ujjongj és örvendezz Szentegyház, Krisztus szeplőtlen jegyese, örömmel gyűjtsd egybe fiaidat, hogy dicsőítse azt, aki szétárasztotta benned a mennyei sugarakat. Oh Egyház, mindnyájunk Anyja!"

Ebben az ünnepélyes pillanatban szeretném üdvözölni Dr. Jakubinyi György gyulafehérvári érsek, örménykatolikus apostoli kormányzó úrral együtt Sáska főtisztelendő plébános urat, a helység lelkiatyját és nemes lelkű munkatársait. Szívemből köszöntöm a helyi polgári előljárókat, az itt lakó és az erre az alkalomra összegyűlt híveket, időseket és fiatalokat. Nem felejtetem ki azokat sem, akik dolgoznak, betegek, vagy egyéb ok miatt nem vehetnek részt az ünnepségen. Mindannyiukért imádkozom, egészséget, lelkierőt és áldást kérve számukra. A szentmise alatt együtt emlékezünk az alapítókra és építőkre, akik már nincsenek köztünk, de a templom és a város őrzi a kezük nyomát. Megemlékezünk a hajdanvolt plébánosokról és papokról, az itt eltemetett hívekről, a velencei és bécsi mechitarista atyákról, akik szolgálatukkal hozzájárultak a város felvirágoztatásához.

Tolmácsolom az Örményországban, az Ararát lábánál élő örmény testvéreitek üdvözlését is, akik az új, független, szabad és demokratikus köztársaság megteremtésén fára-

doznak. Elhoztam a Kelet Európában, Grúziában, Oroszországban és Ukrajnában élő örménykatolikusok üdvözlését is.

Az örmény naptár szerint ma ünnepeljük Világosító Szent Gergely ereklyéinek megtalálását. Ő világosította meg az örményeket Kr. u. 301-ben a keresztény hittel, amikor megkeresztelte III. Trinidat királyt udvarával együtt. A király ekkor államvallássá tette a kereszténységet. Tiszteletre méltó hagyományunk szerint az első térítők Örményországban Tádé és Bertalan apostolok voltak. Az ő vetésük ért be, amikor Szt. Gergely az örmények első katolikosz pátriárkája lett. Ez időtől nevezzük Örményországot keresztény-katolikus országnak.

Az első niceai zsinat 325-ben elítélte Arius eretnekségét. Örményországot Aristakesz pátriárka képviselte, akit az ekkor már öreg Szt. Gergely küldött oda. Amikor onnan visszaérkezett mondta Szt. Gergely azt, amit mi örmények a Hiszekegyhez fűzünk:

" Mi pedig dicsőítjük azt, aki minden idők előtt volt, imádjuk a Szentháromságot és az Atya, a Fiú és a Szentlélek egyetlen Istenségét, most és mindörökké. Amen."

Ezután Szent Gergely visszavonult a hegyekbe és aszkéta, szemlélődő életet élt. Élet-szentség hírében halt meg, hitvallóként. Ereklyéit pásztorok találták meg és ő lett a három Szt. Gergely között a legtiszteltebb. Utóda Szt. Aristakesz lett.

II. János Pál pápa 1991-ben külön egyházmegyét hozott létre, amelynek én vagyok az érseke. II. János Pál pápa szentelt fel 1992-ben, a Szent Péter bazilikában, örmény rítusú szentmise keretében. Azóta Örményországban élek, székhelyem Gjümri (volt Lenin-akan). Faluról falura járva meglátogattam örmény testvéreimet. Kb. 150.000 örménykatolikus él szétszórva Örményországban és Grúziában. Ők 70 éve nem kaphatnak lelki segítséget a vallásuktól. A papokat megtizedelték, a templomokat lebontották vagy raktárnak, istállónak használták. Az üldöztetés ellenére sokan kitartottak hitük mellett és szívükben megmaradt a buzgó Mária-tisztelet. Most már a kormány engedélyével megnyitottunk néhány templomot és az Európából kapott segítséggel fel is tudtuk újítani azokat. Közvetlen munkatársaim külföldről 8 pap, valamint 15 örmény kedves nővér. Ők végzik a hitoktatást, felkészítik a híveket a szentségek felvételére, nyári üdüléseket szerveznek. 15 kispap készül az Egyház szolgálatára Gjümriben és Rómában. Működik már a Caritas Armenia is, amely segít a szükséget szenvedőknek, fogyatékosoknak, öregeknek, magányosoknak.

Ez a néhány adat, amely a jelenlegi örmény helyzetről szól. Kérlek benneteket, hogy imáitok és erkölcsi támogatásokat segítsen a munkámban.

Végül néhány szót személyes történetemről, amely összeköt veletek. Szamosújvárt inkább könyvekből, mint személyes tapasztalatból ismerem. Gyermekkoromat (1920-1935) Bukarestben töltöttem. Nagyszüleimmel nyaranként meglátogattuk az erdélyi rokonokat. Majd Szent Lázár szigetén voltam (1935-1950), kivéve a római egyetemi tanulmányi időt. Az örmény nyelvtudásomat tökéletesítettem, majd tanítottam, szerkesztettem, titkári állást töltöttem be a kolostorban, más feladatokkal együtt. 1975. augusztus 2-án tértem vissza Szamosújvárra, rokoni látogatásra. Édesapám a háború után Szamosújvárt szenvedett a börtönbüntetést Tode bíborossal együtt, mert hitvalló volt.

Az igazak emléke legyen áldott!

Az ősöktől ránk hagyott hit hozott össze minket. Emeljük az Úrhoz tömjénáldozatunk illatát és imáinkat, mint tették azt elődeink 250 évvel ezelőtt, a templom alapkövét és a Szentlélek egyetlen Istenségét.

Nemsokára átlépjük a 3. évezred küszöbét. Az ezredforduló után nagy ünnepe lesz Örményországnak. 2001-ben emlékezünk meg arról, hogy Világosító Szent Gergely áldásos munkájának köszönhetően Kr.u. 301-ben államvallássá lett a kereszténység. Ennek az 1700 éves évfordulóját ünnepeljük reményeink szerint békében és lelkiekben gazdagodva. Engedjék meg, hogy már most meghívjam Dr. Jakubinyi György gyulafehérvári érsek urat, a szamosújvári és a többi, a nagy világban szétszórt örmény testvéreket a világ első keresztényé lett államába, Örményországba.

Miközben felidézzük a múlt kedves emlékeit és híres személyiségeit, gondoljunk az új evangelizáció szellemiségére is, hogy megéljük örménykatolikus kereszténységünket. Így tudjuk jobban szolgálni Egyházunkat, népünket és ezzel járulhatunk hozzá vallási, műveltségi és társadalmi megújulásunkhoz.

Nem elég dicsekedni az ősökkel, hanem méltókká kell válni hozzájuk. Hadd dicsekedjem velünk az ő lelkük, mint örményekkel, valódi keresztényekkel, Szamosújvár és Erdély becsületes polgáraival, a Keletről érkezett nemes ősök utódaival.

Ehhez kérjük Világosító Szent Gergely segítségét a himnusz szavaival:

"Hitünk vezére, lelkünk megvilágosítója, oh Szent Gergely!

Jöjjetek hívek, dicsérjük általa Istent.

Oh nagy hitvalló, aki értünk szenvedtél, Szent Gergely!

Jöjjetek hívek, dicsérjük általa Istent.

Isten főpapja, Isten törvényeit hirdetted, oh Szent Gergely!

Jöjjetek hívek, tanítványai, együtt énekeljük dicsőségét az Úrnak!"

Kelt Szamosújváron 1998. június 27-én

P.Nerses Der Nersessian, Segaste c. érseke
a kelet-európai kat.örmények Ordináriusa

Fordította: Dr. Jakubinyi György érsek

Sáska Jenő plébánosnak a szamosújvári kulturális centrum megnyitóján elmondott beszéde

"Nem tudjátok, hogy Isten temploma vagytok, s az Isten Lelke lakik bennetek? Aki lerontja az Isten templomát, azt Isten elpusztítja Isten temploma ugyanis szent, s ti vagytok az." I. Kor. 3, 16

Házat építeni az az ember szokott, aki megtelepszik, aki családot alapít, aki közösséget formál. Nekünk, itt és most Isten megengedte, hogy a templomunk, egyházunk alapkövetételének ünnepi megemlékezésén, annak a Világosító Szent Gergelynek a szellemi örököseiként, aki a kereszténység nagy családjához kapcsolta népünket, házat avasson. Az örmények erdélyi metropolisában, Szamosújváron, Armenopolisban, az őseinktől ránkmaradt örökséget átvéve egy olyan szellemi központot avathattunk fel, amely keresztényi közösségbe vonhatja a hívőt az egyház tanaitól eltávolodottakkal, a fiatalokat, az idősebb korosztályokat, férfiakat és nőket egy család tagjaivá egyesítheti, a különböző elveket valló, de a közeledést vállaló akaratnak a jegyében Isten templomává nemesítheti az ezredvégre oly nagyon megfogyatkozott erdélyi örményeket.

Amikor ez a helyiség Isten akaratának megfelelően felszabadult, sokan jöttek azzal a kéréssel, hogy egyházunktól bérbe vegyék lakásként. Volt olyan, aki nehezményezett azért, mert nem az egyéni érdekeit tartották szem előtt, hanem a közösségét, amely most egybegyűlt itt, hogy megélje, jó együtt lenni, jó ugyanahhoz a közösséghez tartozni, amelynek tagjai elődeink voltak.

Ez a szobányi tér a mai örményeknek teremt lehetőséget arra, hogy bármikor együtt lehessenek. Ez a néhány négyzetméternyi tér a közösségi szellem jegyében élettere lehet, és kell is legyen, mert nem vagyunk annyian, hogy megengedhessük magunknak a különbözőséget egymás iránt. Ez a behatárolt kicsi tér - függetlenül attól, hogy milyen elveket vall az, aki ide jön - a családi melegség felszabadító erejével kell eggyé kovácsolja megfogyott nemzetünket. Isten templomává kell lennünk, hogy Isten lelke lakjon bennünk. Itt éppen ezért nincs helye a pártoskodásnak, itt nincs helye a széthúzásnak, itt nincs helye a szeretetlenség hidegének.

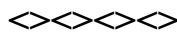
Legyen ez a kicsi tér a béke, a lelki tisztaság, a szépség, a jóság, a szeretet otthona az erdélyi örmények számára, ahol családjukba fogadhatják mindazokat, akik tenni tudnak, mernek és akarnak ennek a közösségnek a javára. Ha valaki közülünk üres lélekkel vagy gondoktól barázdált homlokkal lépi át ezt a küszöböt, itt olyan környezetre kell találjon, ahol megnyugodhat, ahol körültekintve nem a gondjai néznek vissza rá, hanem az Istentől rendelt békesség melege csillapítja le a háborgó lelket.

A házavató ez alkalommal kiállítás-megnyitó is, amelyen Karácsony Ernő festményeinek sajátos világával találkozhatunk. Szeretnénk, hogy neves képzőművészek tiszteljék meg nemcsak örmény közösségünket, hanem Szamosújvárt is alkotásaikkal. Szeretnénk, hogy az ünnepi alkalmak meggyőzzenek a Szent Pál apostol hirdette Krisztusi elvek igazáról:

"Szem nem látta, fül nem hallotta,
emberi szív föl nem fogta,
amit Isten azoknak készített,
akik őt szeretik" (I. Kor, 2,9)

Szamosújvár 1998. június 27.

Sáska Jenő
plébános

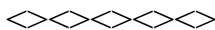
Beszámoló az 1998 június 27-én Szamosújváron tartott ünnepségről

Szamosújvár régen látott annyi örömet, mint június 27-én, az örmény - katolikus székesegyház alapkövetételének 250. évfordulóján, Világosító Szent Gergely ünnepén. Erdély valamennyi örmény közössége képviseltette magát, de természetesen a legtöbben a szamosújváriak voltak jelen. Buszokkal érkeztek többen. Bukarest és Budapest szép számú résztvevőt küldött, de még az Egyesült Államokból is érkeztek.

Délután 11 órakor megtelt a székesegyház. Az örmény katolikus szentmisét P. NERSES Nersessian, a kelet-európai országok örmény katolikus ordináriusa, Sebasian C. érseke koncelebrálta, dr. Jakubinyi György érsek, valamint Szolnok-Doboka és Kolozs főesperességének papságával. Budapestről Tucsek Árpád vett részt a szentmise szolgáltatásában. Az örmény saragánokat és a magyar egyházi énekeket a kórus csodálatosan adta elő.

Sáska Jenő plébános úr igazi házigazdaként foglalkozott a kb. 200 fős vendégsereggel a parókián, ahol mindenki boldogan falatozta az erdélyi örmények által jól ismert és ünnepi alkalmakkor elengedhetetlen angadszabur levest.

Örmény módra kényelmesen, beszélgetve telt a délután, majd Sáska Jenő plébános úr megnyitotta az erdélyi örmények művészeti és szellemi központjaként felavatott kiállítótermet, Karácsony Ernő festőművész kiállítását. A nagy meleg és a tömeg nem riasztotta el az érdeklődőket, akik Sebesi Karen Attila zengő hangján Lászlóffy Aladár esz-szerűsletét és Reményik Sándor versét élvezték. A Karácsony lányok Nagykarolyból megszokott kedvességükkel, szép hangjukkal örmény dalokat adtak elő gitárkísérettel. Avedikián Viktória a budapesti közönség körében már ismert, most belopózott az erdélyiek szívébe is. Együtt volt minden, a szép festmények látványa, a zene varázsa és a szellemi táplálék. S mindez egy jó ebéd után, közösségünk, barátaink között. Igazán felejthetetlen volt. Méltó a 250. évfordulóhoz. Köszönjük.

Az Örmény Önkormányzati Hírlevél 1998 májusi számának margójára

Az Örmény Önkormányzati Hírlevél 1998 májusi számában közölt, elsősorban a cikk aláíróira nézve szégyenletes cikkekre és az ott elhangzott hamis vádakra nem kívánok tételesen válaszolni, mert méltatlan e kiadvány szelleméhez és hozzám.

Másrészről e cikkek tökéletesek olyan szempontból, hogy a nevüket aláírók, ily módon maximálisan lejáratták magukat, kár lenne azt szépíteni.

Néhány dologra felhívom a tisztelt Olvasók figyelmét:

1. A Fővárosi Örmény Kisebbségi Önkormányzat (amelynek elnöke vagyok), összehasonlítva sok más önkormányzattal - pl. az Országossal - a legjobban

- ellenőrzött önkormányzat (ez nem az én érdemem, hanem egy adottság). A Főváros Pénzügyi Főosztálya az utolsó üdítő számláig folyamatosan ellenőríz és 1 forintot sem fizet ki törvénytelenül, jogtalanul. A Fővárosi Örmény Kisebbségi Önkormányzat működése bármikor, bárkinek áttekinthető. Hogy a cikk írói nem képesek áttekinteni, annak okát esetleg saját magukban keressék. A cikk írói által szándékosan összezavart pénzügyi helyzet és számítástechnikai fejlesztés áttekintése érdekében rövid összefoglalást állítottunk össze, amelyet e kiadvány eltérő profilja miatt külön mellékletben csatolunk.
2. A cikk írói egyetlen, általam felvetett kérdésekre, problémákra nem válaszoltak, azokról továbbra is mélyen hallgatnak (pl. székház kérdése, a választók akaratának semmibevétele, az örmény közösség és egyház keleti irányba való lassú, folyamatos eltolódása, az érdemtelenül felvett tiszteletdíjak, a kisebbség többszínűségének kérdése, stb.)
 3. A "saját céljai megvalósításának" nevezett projektek nem a "saját zsebbe" való kifizetéseket, hanem olyan örmény közösségi célok finanszírozását jelentik, amelyek mások mint Avanesian Alex által meghatározott célok. Ez azért lényeges, mert egyeseket megtéveszthet a "saját célú" kifejezés. Itt kifejezetten arról van szó, hogy olyan örmény kisebbségi projektek, rendezvények, kiadványok, közösségek, közreműködők finanszírozását, támogatását a cikk írói jogtalanul tartják, amely nem összeegyeztethető Avanesian Alex Országos Elnök Úr és az Ő akaratát megtestesítő képviselők elképzeléseivel, akaratával, bár a Fővárosi Örmény Kisebbségi Önkormányzat (FÖKÖ) testület tagjai megszavazták. Hogy világos legyen, a FÖKÖ testület tagjai nagyrészt azonosak a Hírlevél aláíróival: Zachariás Klára, Moldován Domokos, Simon J. Zaven, Rudas Valéria, Zárugné Tancsin Katalin. Vélelmem szerint nem tudják elviselni a másságot, a többszínűséget a kisebbségen belül. Ezért van az, hogy a megalakult Ifjúsági Klubot, a Post Junior Klubot (vezetőik: dr. Zakariás Egon, dr. Moldován Kristóf) támogatják, de az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesületet és a Fővárosi Örmény Klubot nem
 4. A cikkek írói minden esetben időzavarban szenvednek, az események sorrendjét felcserélik. "Úgy kezdődött, hogy visszaütött"! Fegyelmi határozatot hoznak ellenem valótlan tényállás alapján, majd fél év múlva ugyanazon valótlan tényállás alapján kizáró határozatot jelentetnek az ARARÁT újságban. Ezt követően megtett lépéseimet, hogy a bírósághoz fordultam, zokon veszik.
- Más példa: megvonják a Fővárosi Örmény Klub és a Füzetek támogatását, ezt követően ez az információ megjelenik a füzetekben. Ma a megvonó döntésüket azzal magyarázzák, nem támogatunk olyan újságot, amely nyilvánosságra hozta a megvonás tényét.
5. Nagyon elkészerít az örmény kisebbségi önkormányzatokban lévő képviselők nagy tömegének passzívítása. Tudni kell, hogy az örmény kisebbségen belül ma 72 képviselő van, akiknek nagy része változó aktivitással, de becsülete-

sen, a közösség érdekében tevékenykedő ember. Van néhány "hiteltelen" képviselő, aki sajnos meghatározóvá vált az elmúlt időszakban és a közösséget szerintem nem a megfelelő irányban viszik el (a "hiteltelenséget" tudom bizonyítani, akit érdekel, készséggel állok rendelkezésre. A legegyszerűbben a saját, a valóságnak egyáltalán nem megfelelő állításaik cáfolatával lehet bizonyítani a hiteltelenségüket). Nagyon sok bátorító telefont és levelet kaptam, a "népszerűségi mutatóm igen megemelkedett", idehaza és külföldön. Sajnos a kisebbségi képviselők nagy része ma is csendben van, passzív, várakozó álláspontra helyezkedett. Valahogyan úgy érzem mintha egy mérkőzést néznének a páholyból. Miért hallgatnak, nem tudom? Félnek valamitől? Talán attól félnek, hogy valamilyen véleményt ki kellene nyilvánítani? Vagy nincsenek tisztában az Országos Örmény Önkormányzaton belüli helyzettel? Hiszen nem nyilvános a működés még az országos képviselők részére sem!!

6. Az Örmény Önkormányzati Hírlevélben felkérjük kiadványunkat, hogy adjunk helyet "válasz" cikkeiknek. Szándékoztunk ezt megtenni, de a visszajelzések-ből ma már úgy érezzük felesleges. A Hírlevelet több ezer példányban juttatták el örmény és nem örmény közösségekhez, állami hivatalokhoz, pártokhoz, idehaza és külföldön, úgyhogy a mi szerény 800 példányos kiadványunkban való megjelenés feleslegessé vált.
7. A törvényességre vonatkozóan sajnos az a helyzet, hogy a jogban járatlan emberek hatalmat kaptak, amellyel később visszaélnék. Ezt két példával kívánom illusztrálni:

Az Országos Örmény Önkormányzathoz történő kizárásomat megfellebbezendően közel 15 intézményhez fordultam, kezdve a Köztársasági Elnöktől, a Bíróságig bezárólag. A válaszok közül egyetlen levélrészlettel kívánom az olvasót terhelni, amely levelet az Országos Örmény Önkormányzatnak címzett Dr. Kaltenbach Jenő, a Nemzeti és Etnikai Kisebbségi Jogok Országgyűlési Biztosa. A levelet teljes terjedelemben bárki megtekinthet az Országos Örmény Önkormányzatnál (mint azt az ARARÁT szerkesztősége megígérte).

"Az országos kisebbségi önkormányzatok - hasonlóan más jogalanyokhoz - céljait csak törvényes eszközök alkalmazásával érhetik el, ellenkező esetben működésük alkotmányossága kérdőjeleződik meg, ami visszahat legitimitásukra és felveti politikai felelősségük kérdését is.

A kisebbségi önkormányzati képviselő választópolgároktól elnyert mandátuma révén önálló közjogi jogalanyisággal rendelkezik és mandátuma keletkezésének feltételrendszerét, a mandátum megszűnésének anyagi jogi és eljárási jogi kereteit is jogszabályok határozzák meg. Ez azt jelenti, hogy a kisebbségi önkormányzati képviselő mandátuma csak jogszabály által meghatározott esetekben és jogszabály-szabályozta eljárás során szűnhet meg. Mivel a kisebbségi önkormányzati képviselő a kisebbséghez tartozó választópolgárok kollektív választó-

jogának érvényesítése révén kapta mandátumát, annak jogszabály-ellenes megszüntetése közvetve a kisebbséghez tartozó állampolgárok választásához való alkotmányos alapjogának sérelmét is eredményezi.

A hatályos szabályozás a kisebbségi önkormányzati képviselő mandátuma megszűnésének következő eseteit ismeri. A kisebbségi önkormányzati képviselő megbízatása az önkormányzat megszűnésével, a képviselő halálával, mandátumáról való lemondással vagy a képviselő választójogának elvesztésével szűnhet meg, azaz a mandátum megszűnését kizárólag a körülmények megváltozása vagy a képviselő szándéka eredményezheti, a mandátum megszűnésének más, törvényben rögzített formája nincs.

Így tehát különösen nincsen mód arra, hogy a kisebbségi önkormányzati képviselő mandátumát a kisebbségi önkormányzat testülete szüntesse meg, különösen nem méltatlanságra való hivatkozással. A mandátumnak a képviselő magatartásával összefüggésben való megszüntetésére csak abban az esetben van lehetőség - de akkor sem az önkormányzat testülete által - ha a képviselő büntető felelősségét a bíróság megállapította, és ezzel kapcsolatban választójogát is elveszíti. A kisebbségi önkormányzati képviselőt a kisebbségi önkormányzat testülete nem minősítheti méltatlannak.

Az előzőekben előadottak miatt az Országos Örmény Kisebbségi Önkormányzatnak az a határozata, amellyel dr. Issekutz Sarolta képviselőt kizárta a kisebbségi önkormányzat testületéből, álláspontom szerint törvénytértő. "

A levélben Dr. Kaltenbach Jenő kérte, hogy 30 napon belüli vonja vissza határozatát az Országos Örmény Önkormányzat közgyűlése.

Avanesian Alex Úr válaszlevelét egy szóban lehet összefoglalni: **NEM.**

A választ még csak testület elé sem tűzte, egymaga döntött! A testületnek csak beszámolt döntéséről. Mégcsak közgyűlési határozatot sem kért az ombudsman úr kérelmére az OÖÖ-től, de az előterjesztést sem küldte ki a képviselőknek.

(Nem tudom, ki kelti az örmények rossz hírnevét, az biztos, hogy nem én!)

A másik példa a törvényességre egy sokszor visszatérő vádpont ellenem, miszerint egy időben kettő elnöki tisztséget töltöttem be (II. kerület és a Főváros) és azt törvénytértőnek nevezik a cikk írói.

Idézek ezzel kapcsolatban a Legfelsőbb Bíróság 1997/9.455. számú határozatából, amely szerint:

A kisebbségi önkormányzat elnöke nem minősül polgármesternek - a polgármesteri tisztség megszüntetésére vonatkozásában

A Legfelsőbb Bírósági határozat jogi magyarázatától, most eltekintek, mert nem kívánom az olvasót megterhelni, e határozat röviden azt jelenti, hogy nem lehet alkalmazni

a polgármesterekre vonatkozó összeférhetetlenségi előírást a kisebbségi elnökökre a kettős tisztségviselés vonatkozásában. Más szóval **nem voltam egyetlen pillanatig sem törvénytörő a két helyen fennálló kisebbségi önkormányzati elnökség miatt.** Tájékoztatom a tisztelt olvasót, hogy hasonló szituációban más kisebbségek elnökei közül mindenki más megtartotta a kettős tisztséget.

Dr. Issekutz Sarolta

PROGRAMOK

KÖRUTAZÁS SZÉKELYFÖLDÖN, ÉSZAK-ERDÉLYBEN ÉS BUKOVINÁBAN

Látogatás őseink földjén II. rész

1998 szeptember 18- szeptember 24 (7 nap autóbusszal, 2100 km)

Útvonal: Budapest- Nyíregyháza - Mátészalka - Csengersima - Szatmárnémeti - Nagybánya - Máramarossziget - Szaplonca - Iza völgye - Radnai havasok - Aranyos Beszterce völgye - Hosszúmező - Moldovica - Szucsava - Botosán - Németvásár - Békás szoros - Gyilkos tó - Gyergyószentmiklós - Ditró - Maroshévíz - Déda - Marosvécs - Szászrégen - Marosvásárhely - Marosbogát - Torda - Tordai hasadék - Kolozsvár - Tordaszentlászló - Kőrösfő - Bánffyhunjad - Magyarvalkó - Királyhágó - Nagyvárad - Ártánd - Szolnok - Budapest.

Részvételi díj: 150 DEM/fő

Az összeg tartalmazza a félpanzió, a szállás, a vezetés, a biztosítás és a belépők árát, kivéve a busz költséget.

A busz költség a jelentkező személyek számától függően: 8-12.000 Ft/fő.

Az utat a **Providentia - Gondviselés Egyesülettel** együtt szervezi egyesületünk. Az úton a mindenki által jól ismert **dr. Szarka György** személyesen kalauzolja a társaságot.

Jelentkezés az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület székhelyén 10.000 Ft előleg befizetésével.

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület **zarándokutat szervez az 1998. augusztus 15-én Erzsébetvároson tartandó Nagyboldogasszony napi búcsúra.** Jelentkezés az egyesület székhelyén a félfogadási időben, vagy telefonon. Az utiköltség 5000 Ft/fő.

SÖRPARTI !!! A legközelebbi fehérasztal melletti találkozó **1998. augusztus 8-án, szombaton** délután 16 órától a **Csendes Étteremben** (Budapest V. Múzeum krt. 13., bejárat a Ferenczy utcai oldalon).

Hírek, információk

- Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület folytatja az **adományok gyűjtését** az erdélyi magyarörmény közösségek részére.

Pénzbeli adományokat az egyesület bankszámlájára is be lehet fizetni.

Bankszámlaszám: Budapest Bank Rt. Hilton fiók: 10100723-72594972-00000007

Az 1998-as évben elsősorban az erzsébetvárosi örménykatolikus nagytemplom restaurálási munkálataira gyűjtünk.

- **A Fővárosi Örmény Kisebbségi Önkormányzat székhelye:**

1054. Budapest V. Akadémia u. 1. II. em. 261. Kiállítóterem: II. em. 293.

Tel/fax: 302-7389. Tel: 153-4444/155 A kiállító terem melléke: 156.

Nyitvatartási rend: hétfő és szerda 9-15 óra, kedd 14-19 , csütörtök 12-17 óra

- **Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület székhelye:**

1015. Budapest Donáti utca 7/a.

Új postacíme: 1251 Budapest Pf. 70. **Telefon:** 201-1011, **fax/tel:** 201-2401.

Elnök: dr. Issekutz Sarolta, fogadóidő minden szerdán 16-18 óra között.

Erdélyi Örmény Gyökerek

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület időszaki kiadványa

Főszerkesztő: dr. Issekutz Sarolta

Munkatársak: dr. Borszéki Béla, Hanusz Gyula, Fancsali János, réháti Kövér Ilona

Szerkesztőség: 1251. Budapest Pf. 70. *Tel:* (1) 201-1011 *Fax:* (1) 201-2401